

Autorská pohádka

**Pestrost typů AP v současné
literatuře
(1990-2014)**

Co se z AP vydává po roce 1989

- reedice
 - starších autorů (Mahen, Sekora, Čapkové)
 - nonsensových pohádek známých z TV (Čtvrtek, Macourek, Hejná)
- přepisy filmových scénářů z 80. let (Pan Tau, Chobotničky, Arabela)
- převyprávění a přepisy již známých děl (české i zahraniční pohádky)
- smyšlené příběhy z reality – hlavní **hrdina tatínek** (Svěrák, Stránský, Středa)
- „výtvarníci-spisovatelé“ (P. Čech, P. Nikl)
- režimem „zakázaní“ autoři (Šiktanc, Vladislav)
- zcela noví autoři
- regionální tematika
- vydávání pohádek - komerční záměr vydavatele, zjednodušování na úkor jazyka, necitelné zásahy překladatelů => degradace

Náročnost textu (Vařejková)

Dělení současné AP

Narrativní postupy (Toman)

- texty adresované malým dětem
 - jasné, průzračné
 - dospělého obohacují v kontaktu s dítětem (Macourek, Mikulka)
- ⇒ imitativně-inovační a nonsensově-parodický typ
- texty adresované starším dětem
 - náročněji koncipované, metafory, symboly, hlubší smysly (Šiktanc, Klíma, Vladislav, Nikl)
- ⇒ imaginativní typ
- Imitačně-inovační typ AP
 - princip lidového vypravěčství, ale inovují syžetová témata a motivy
- Nonsensově-parodický typ AP
 - humor, nonsens, komika, fantazie, absurdita, hravost, improvizace
 - Tradice Carolla a Nezvala
- Imaginativní typ AP
 - Náročné (pro starší)
 - Texty poetické, s podobenstvími a závažnými myšlenkami o světě
 - Tradice Andersena a Wildea

1) Imitačně-inovační typ AP

- mladší školní věk
- zachovávají princip lidového vyprávěčství (imitují)
=> ale zároveň inovují syžetová témata a motivy
- tradice Čtvrťka a Čapka
 - Kubátová, Borská, Nepil, Salaquardová, Prouza, Balík, Šrámková, Medek
- Hrdinové:
 - netradičně pojaté **nadpřirozené bytosti** - skřítkové, vodníci
 - vyjadřují etické a mravní krédo

Hlona Borská: *Mokrejšové, vodníci z Louže*

Jiřina Salaquardová: *Pohádky ze stříbrných hor*

Marie Kubátová: *Pohádky vodnického dědečka*

František Nepil: *Strašpytýlek*

- různé lexikony strašidel (často méně kvalitní)

Miroslav Skála: *Strašidlopis*

2) Nonsensově-parodický typ AP

- mladší školní věk
- námět, syžet i motiv díla je vystavěn na **absurditě, hravosti a improvizaci**
- **humor, nonsens, groteska, komika** (slovní i jazyková), **fantazie, spontánnost**
=> deformace tradičních námětů
- tradice Carolla a Nezvala

Miloš Macourek: Mach a Šebestová na prázdninách – pokračování známých příběhů

Mach a Šebestová za školou

Opička Žofka – nová postava

Alois Mikulka: O jelenovi s kulometem - parodizace klasických pohádek

- „výtvarníci-spisovatelé“ = originální dílo po výtvarné i umělecké stránce

Pavel Čech: O zahradě

- Okouzlení západem:

Jiří Kahoun: Toronto Tom, kocour z Ameriky

Pavel Šrut: Pavouček Pája

- Fiktivní příběhy z rodinného života:

Zdeněk Svěrák: Tatínku, ta se ti povedla

Ludvík Středa: Tatínkovy pohádky

Arnošt Goldflam: Tatínek není k zahzení

Martin Reiner, Michla Viewegh, Pavel Šrut a Galina Miklínová: Tři tatínci a maminka

Alois Mikulka: O jelenovi s

• kulometem

- *1933 v Brně, kde tráví celý život
- český malíř, sochař, ilustrátor a autor pohádek, básní a próz pro děti i dospělé
- 1997 - **Zlatá stuha za text a ilustrace**
- nic není nemožné - překvapivé situace a bláznivé příběhy nepodléhají logice skutečného světa
- pohádky velmi nápadité, krátké (1-2 strany) , **zesměšňují a parodují pohádky klasické**
 - Otesánek sní celou rodinu i materiál na stavbu, po rozpárání jeho břicha vypadne celá garáž
 - Smolíček s jelenem jsou napadeni ozbrojenými Jezinkami, v krutém boji je jelen zraněn, ale přilétá helikoptéra, lékaři ho úspěšně operují, jako odměnu žádají jeho parohy
 - Červená Karkulka uteče z dětského domova a schovává se před školním inspektorem, na svém útěku potkává čarodějnici, u které pak žije a učí se
- používá i hovorové a nespisovné výrazy (zvláště v přímé řeči postav): *odpráskl, děcák, gajda, nóbl...*
- dítě by mělo prvně znát pohádky klasické, až poté může číst ty Mikulkovy, jinak mu vlastně unikne vtipnost tohoto srovnání

Ježibaba a Karkulka v maskáčích

„Kdesi v lese kaše babička. Kaše na všechno, na pošťáky s duchodem, na sociální pracovnice s lejstrama, na úředníky s dotazníkama, zkrátka na všechno. Hledají ji policisté, hajní, skauti, ale babičku ne a ne najít. Babička už nechce s nikým nic mít, chce mít klid, neb je jí už tři sta roků a není to už babička, ale ježibaba znalá kouzel a čarů, a tak je stejně lepší se jí vyhnout. A přece někdo s ježibabou kamarádí. Je to malá dívčinka, jménem Karkulka. Ale ne ta červená. Tahle chodí v maskáčích, a to proto, že se v lese schovává před povinnou školní docházkou. Jednou o ni ježibaba v lese zakopla, neb maskovanou spící Karkulku nebylo možno rozeznat od země. Již již chtěla začít úděsně lát, ale dívčinka spala líbezně dál. I usedla vedle ní a zadumala se nad malou tulačkou, která jí tak náhle připomněla dávné mládí.“

Alois Mikulka, Čjelenové a kulometem



- *1968 v Brně, kde dosud žije a tvoří
- vyučený zámečnický, pracoval i jako hasič, od roku 2004 je na volné noze
- 7 autorských knížek pro děti a mládež, mezi nimi i kniha *O zahradě*
- Ilustruje i knížky jiných autorů

„Jsou světy, které mohou spatřit jen dětské oči, jsou tajemství, jejichž kouzlo dospělé srdce nezachytí.“

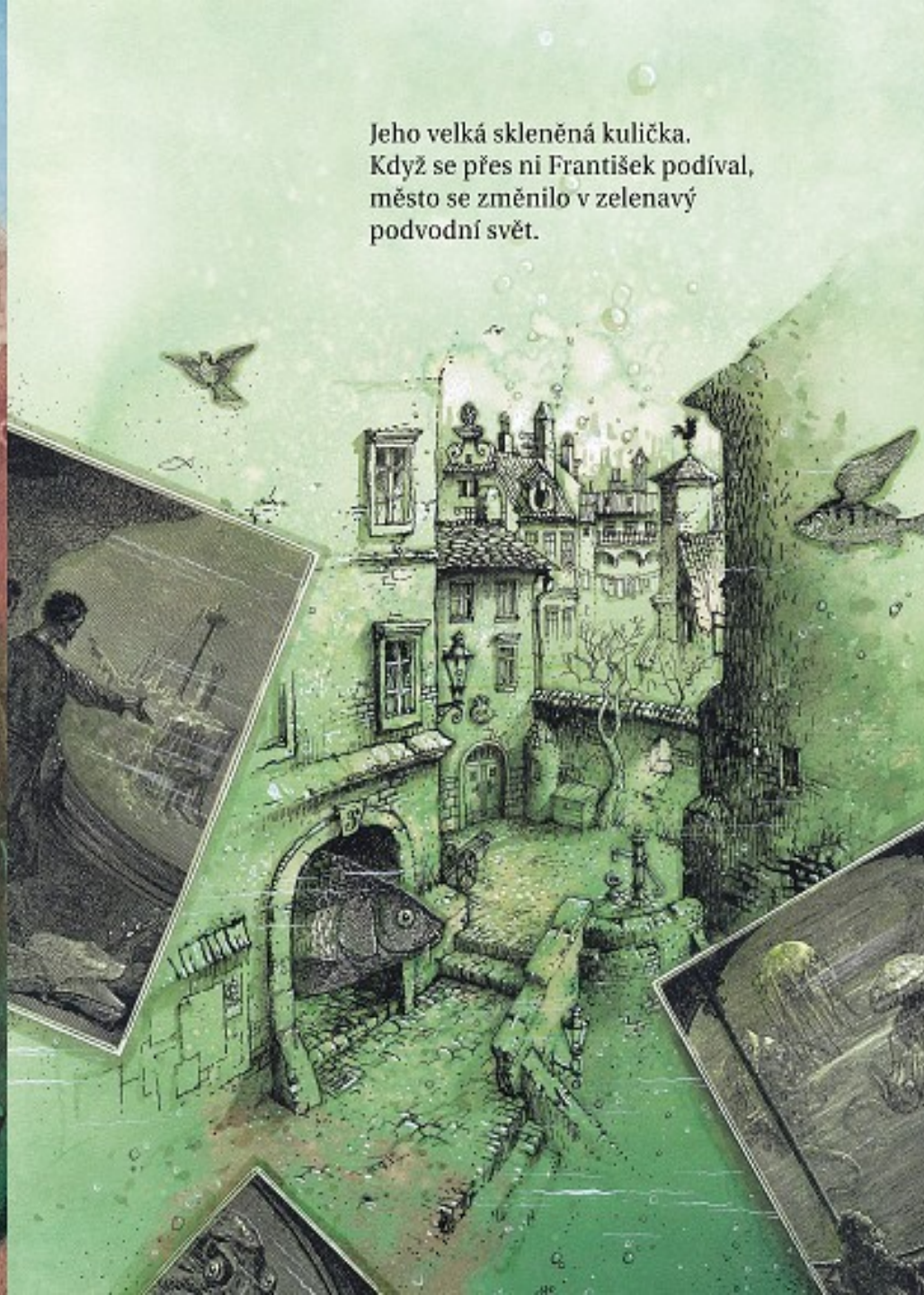
- Krátký text (jeden malý odstavec), který by byl sám o sobě nedostačující, je doplněn výmluvnými ilustracemi
 - jitrí dětskou fantazii, vše si představují sami
 - vzbuzuje otázky, ukazuje nové myšlenky
 - ideální možnost pro hlubší rozhovor s dítětem

„OBSAH“

- Kluk František sní o dobrodružství - se zelenou kuličkou, přes kterou se rád dívá na okolní svět, se jednou ztratí ve Staré čtvrti a objeví zamčenou zahradu. Je obestřena tajemstvím, prý má plno podzemních chodeb, prý tam je poklad, tygři... František se však do ní nikdy nedostane – jednou sice byla pootevřená dvířka a blikala lampa, ale on se lekl a utekl. Přesto k ní chodí rád a sní o tom, co je za vrátky.
- Pomalu dospěje a cestuje po světě, jako by stále něco hledal. Jako stařec zakoupí klíč a s nadějí, že je od TĚ zahrady, se vrátí do města. Klíč však nepasuje, rozezleně tedy urazí zámek kamenem, aby se tam konečně podíval. Ale nic zvláštního nevidí – zahrada je úplně obyčejná.
- Avšak Františka-starce sleduje malý kluk. Jen co odejde, chlapec vejde do zahrady, lampa zabliká a... zahrada je dobrodružným místem s tygry, opicemi a houštím.



Jeho velká skleněná kulička.
Když se přes ni František podíval,
město se změnilo v zelenavý
podvodní svět.



Zdeněk Svěrák: Tatínku, ta se ti povedla

- *1936 v Praze, známý jako herec, dramatik, scénárista, spisovatel i textař
- chytrý a kultivovaný humor srozumitelný téměř všem.
- tvorba spolu s Ladislavem Smoljakem („Cimrmanologové“)
S Jaroslavem Uhlířem (písničky)
- pro děti:
 - **pohádky a jiné příběhy** (Pan Buřtík a pan Špejlička)
 - **písňové texty** (Není nutno, Dělání), které zhudebnil Jaroslav Uhlíř
 - **scénáře k dětským filmům** (Lotrando a Zubejda, Ať žijí duchové)
- styl blízký Čapkovu dílu = neobyčejné psaní o obyčejných věcech

- humorné, svižné dialogy (jakoby film)
- několika slovy výstižně popíše postavu/místo/zápletku
- ilustrace Adolfa Borna
- Hlavní myšlenkou knihy jsou autorova slova: ***pohádky jsou „vláha pro dětskou duši“ a bez pohádek dítě chřadne a usychá.***
- podle autora je lepší pohádku sám vymýšlet - rodič se tak vymaní ze stereotypů
=> pro děti je to tedy pobavení, pro dospělé terapie

„OBSAH“

- V rodině Šimových panuje neměnný řád až do chvíle, kdy maminka pověří tatínka, aby místo ní vyprávěl dětem pohádku na dobrou noc. Tatínek záhy zjistí, že to není zdaleka tak banální úkol, jak si z počátku myslel.
- A tak se vypraví do kraje pohádek Českého ráje, aby zde načerpal pohádkovou inspiraci. Setká se s (možná kouzelným?) panem Sojkou a vybaven achátem z hory Kozákov se vrací domů.
- A kámen z pohádkové země opravdu funguje: z tatínka, přísného architekta, který nesmí na rýsovacím prkně udělat ani jednu čárku nakřivo, začne tryskat proud imaginativního vyprávění. Pohádka O hasicím přístroji, kterou vymyslí, se dětem moc líbí a tatínek za ni dostane pochvalu dokonce i od maminky.

*Petřík a Petruška voní mýdlem, mají
pruhovaná pyžamka a čekají.
Tatínek vchází do pokoje. Má
trému. Jestlipak to svede?*

*„Bude pohádka z hlavy?“ ptá se
Petřík.*

„Bude,“ odpoví pevně tatínek.

„O čem?“

„O čem chceš.“

Petřík zapřemýšlí a potom řekne:

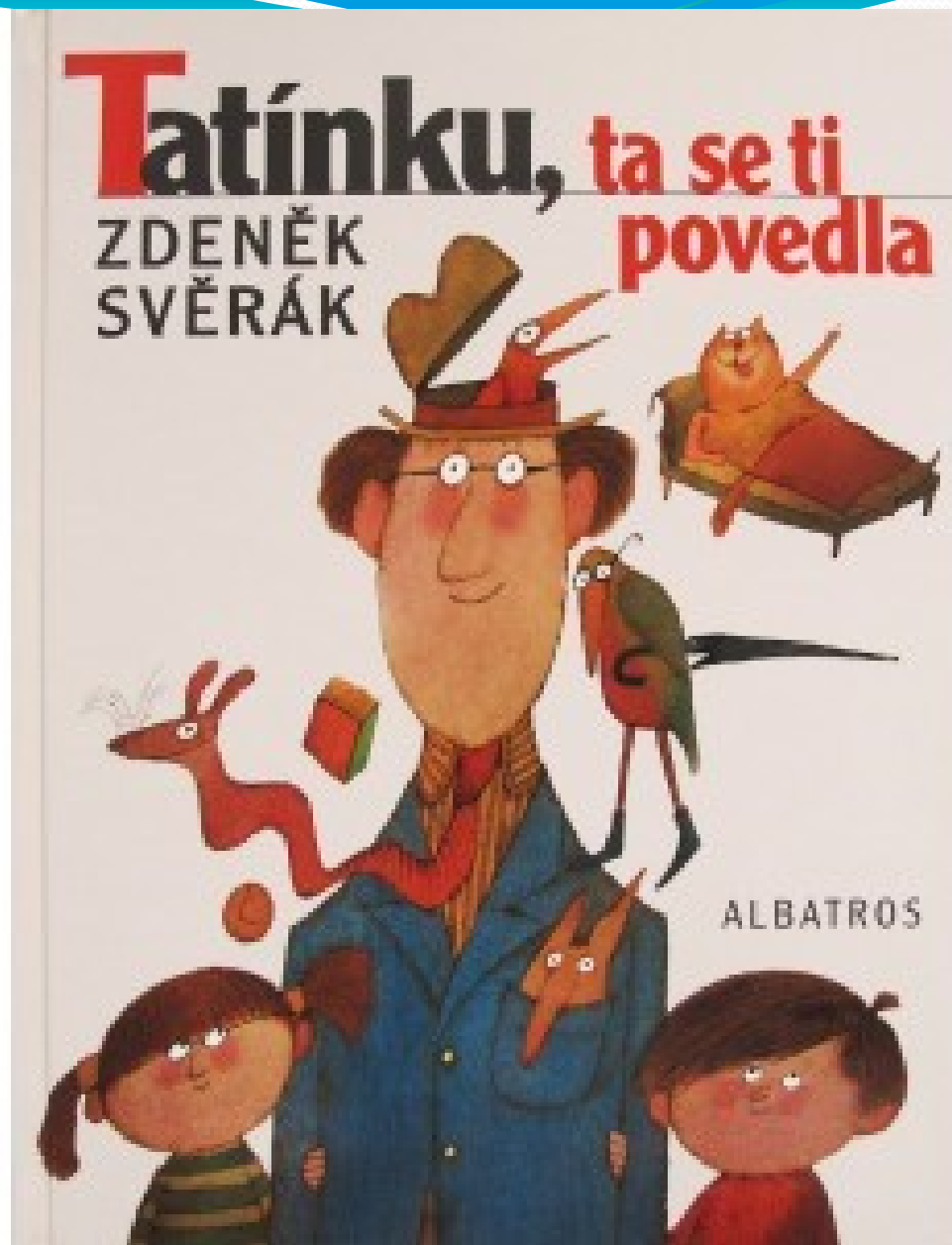
„O hasicím přístroji.“

*Tatínka Šímu obešla hrůza. O
hasicím přístroji! Kdo to jakživ
slyšel? Je to rošťák. Chce mě
nachytat.*

*„To ne,“ přichází mu na pomoc
Petruška. „Copak to jde vymyslet
pohádka o hasicím přístroji?“*

*Tatínek ji však pokynem ruky zarazí
a řekne:*

„Všechno jde.“



3) Imaginativní typ AP

- starší školní věk (a dospělí) – příliš náročné
- texty jsou umělecky hodnotné, poetické
- v podobenství a ve filozofické rovině vyjadřují **závažné myšlenky o světě** moderního člověka
- fungují jako **zrcadlo celosvětových problémů** a nešvarů společnosti
- tradice Andersena a Wildea
- Pěkný, Šiktanc, Nikl, Vladislav, Skácel, Aškenazy, Kliment, Fischerová, Viola Fischerová: **Co vyprávěla Dlouhá chvíle**

- Dříve zakázaní autoři smí psát:

Jan Skácel: Stracholam, zakázaná sbírka z roku 1971 (vydáno poprvé až po smrti autora)

Karel Šiktanc: Královské pohádky

Karel Šiktanc: Královské pohádky

- *1928 - především básník (pro dospělé, ale i pro děti)
- tři knihy pohádek:
 - Královské pohádky*
 - O dobré a zlé moci*
 - Hrad Svícen*
- **Královské pohádky** (Zlatá stuha 1994)
 - vznikaly již v 60. letech, ale nesměl je vydat
 - velmi dobře navazují na pohádku tradiční
 - poetický jazyk a podobenství, velmi výrazná rytmizační složka
 - není vhodné pro začínajícího čtenáře, vyžaduje již čtenářskou zkušenost a přemýšlivost
 - hlubší smysl a etické sdělení: varuje před lehkovážností, hloupostí, povrchností
 - podporuje čisté mravní hodnoty, jako jsou láska, přátelství, ochota pomoci
 - hlavní postavy: králové, kteří většinou mají nějakou lidskou slabost
 - obyčejní lidé jim nastavují zrcadlo
 - panovník se nechá poučit, přizná chybu a napraví se

úvodní formule:

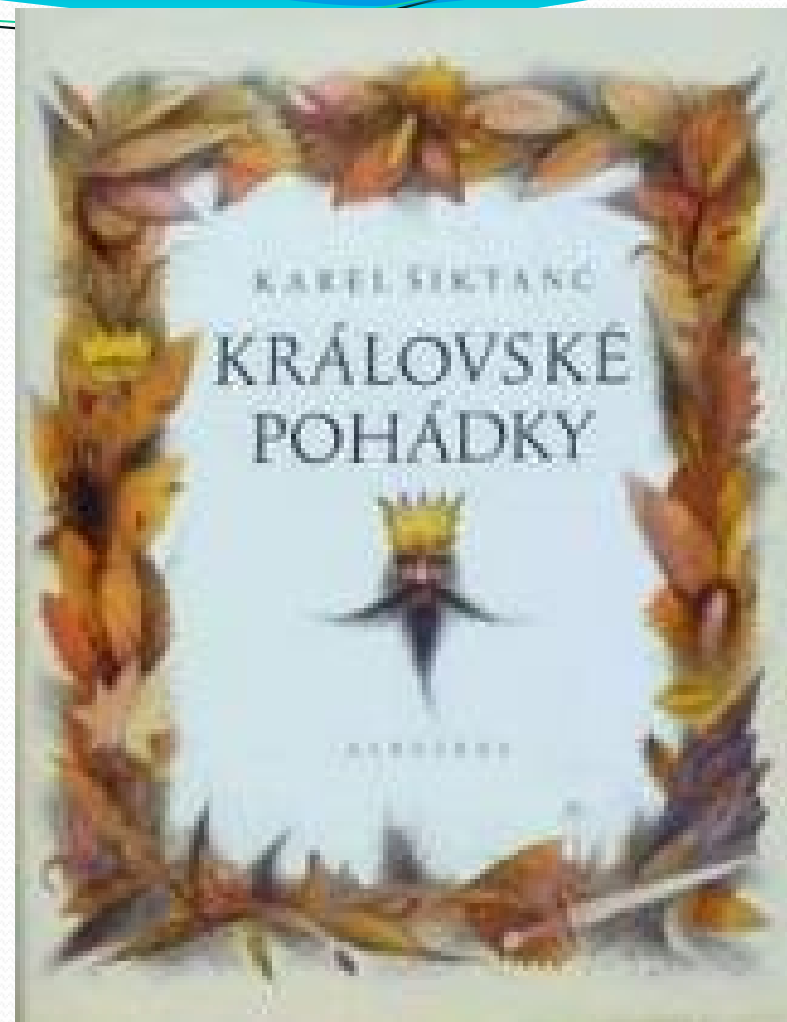
- časová neurčenost
- stručný popis postavy/místa

tradiční symbolika čísel:

- 3 (násobky): tři úkoly, třikrát se vrací, třikrát ho zastaví smrt
- 7: za sedmero hor a řek
- ale i číslo 4: princezna Magnolia, vládci čtyř světových stran

symbolika barev:

- bílá: dobro a nevinnost
- bílá či šedá: moudrost stáří
- černá: zlo



„Co je to tady?“ ~~vzkřikla~~ ~~strašlivě~~. ~~A už už~~
mířila doprostřed kuchyně a už už zvedala
nad hlavu těžkou hůl – když náhle všimla si
starého člověka a náhle zaslechla princezen
jasný hlas... a jako uštknutá ucouvla do
síně... a chtěla běžet zpátky.

S tím malíř počítal.

„Chyťte ji!“ přikázal. A když ji popadli za ruce,
za lokty, přitáhl u venku kád' a milou
královnu postrčil k vodičce... a myl ji... myl a
myl... až voda veškerá byla jak boží duha!

Paní se vzpřímila.

„Ježíšku na křížku!“ vzdychlo to natřikrát
v tichoucké kuchyni – proti nim stála stará
bledá žena!

„Jak je to možné?“ šeptla Eliška. A malíř sklonil
stříbrobílou hlavu.

„V hrůze a ouzkosti, že bude bez moci – stará a
bez dětí – nechtěla poddaným přiznat svůj
dlouhý věk. A tak všem lidem ztrpčovala
život..... Jako by stáří byla pohana!“
vykřikl starý muž. A tichým palácem znělo
to velebně jak rozbouřený les.

• jazyková stránka

- poetičnost (básník)
- metafory (*krajková oblaka*)
- neobvyklá přirovnání (*hřála jako slza*)
- přímá či polopřímá řeč splývá s řečí vypravěče
- oslovuje neživou věc (částice na začátku)
- inverzní slovosled (*At' láska spoutá vás*)
- výrazná rytmičtost, verš a zvukomalebnost
- pohrává si se slovíčky
- hra se jmény
 - král Držgrešlička lakomec
 - Jasnozřivý král je však slepý k okolí
- opakování částí vět (*A poslal prvního/
druhého/třetího*)
- subjektivní - autor vyjadřuje svůj vztah
k událostem

• grafická stránka

- krátké odstavců – lepší orientace
- nevšední ilustrace

Roald Dahl: Jakub a obří broskev

- 1916-1990, romanopisec, povídkář, scénárista, ale psal i knihy pro děti: Karlík a továrna na čokoládu, Jakub a obří broskev

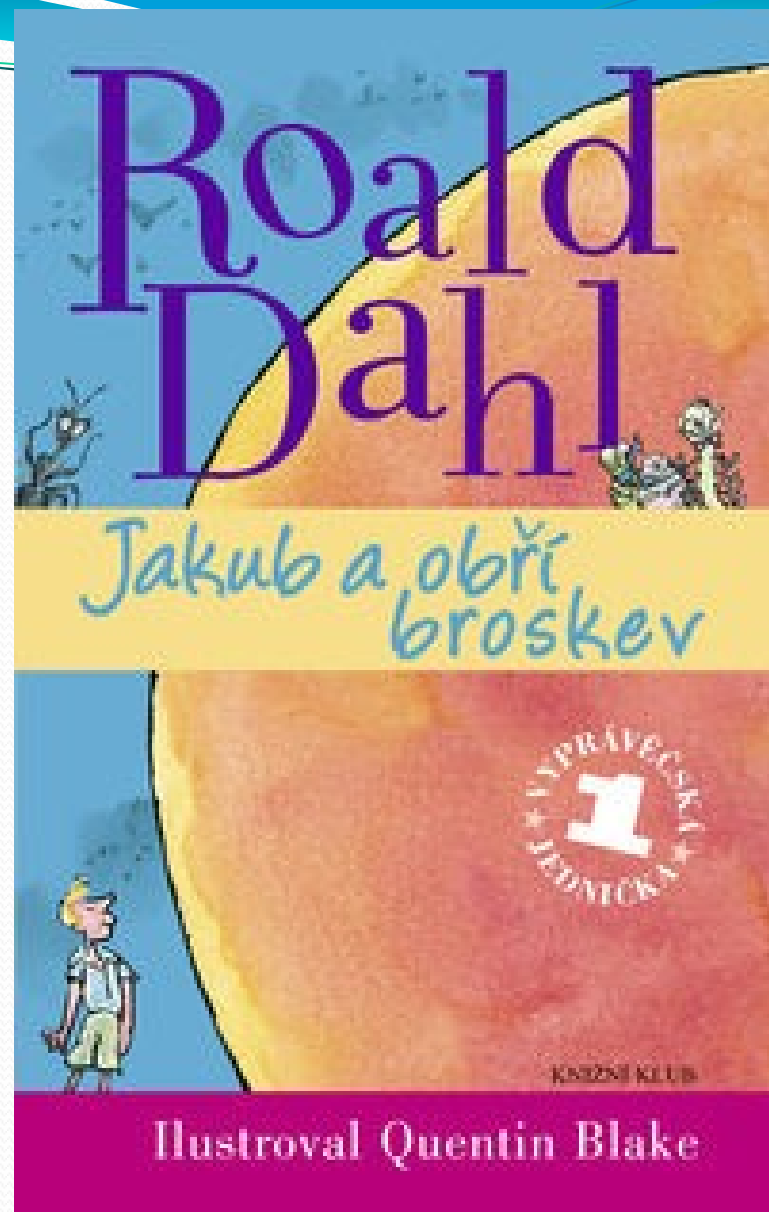
„OBSAH“

Jakubovi Tamtudy zemřou rodiče, když mu jsou čtyři roky. Sežral je v ZOO nosorožec... A to odstartovalo řadu bláznivých příhod, které se chlapci přihodí. Do osmi let ho vychovávají zlé tety Brčková a Bečková, ale kouzelný pán mu dá lektvar, aby ho vypil, že bude mít o zábavu postaráno. Jenže Kuba ho vylije, což způsobí růst obří broskve, ve které bydlí obří hmyz. Jakub se s nimi skamarádí a společně se v novém domečku odkutálí na moře, kde zažijí mnoho příhod. Nakonec šťastně skončí až za oceánem, v New Yorku, a Jakub má konečně to, co si přál – společnost dětí, o kterou byl několik let ochuzen. A protože musel své příhody vyprávět pořád dokola – napsal o nich tuto knížku.

- pohádkový příběh je krátký, obsahuje **nereálnosti**, ale kniha nás doslova uchvátí
- jednoduchá větné konstrukce, tisk je většími písmeny (samostatné čtení dětí)
- proloženo několika **říkankami**, které situačně napadají jednotlivé aktéry
- **didaktická stránka** - jak žije žížala či stonožka, že se nemusí bát pavouků

To je Stonožník – žádný strach, lidé dobří,
On je tak laskavý a jemný
(ač rozměry má obří),
Že královna španělská, když chůvu potřebuje
honem,
Hned povolá ho k sobě telefonem...

„Tomu říkáš chození?“ vykřikl Stonožník. „Jsi obyčejný plazivec! Jenom se plazíš!“
„Kloužu,“ řekl upjatě Žížalák.
„Jsi kluzký tvor,“ odpověděl Stonožník.
„Nejsem kluzký tvor,“ řekl Žížalák. „Jsem užitečné a milované stvoření. Zeptej se kteréhokoli zahradníka. A co se týče tebe...“
„Já jsem škůdce!“ oznámil Stonožník se širokým úsměvem se rozhlédl po pokoji, jako by očekával souhlas.



Zdroje

- VAŘEJKOVÁ, Věra. *Česká pohádka dnes. Žánrové hodnoty literatury pro děti a mládež IV.* Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 1997. s. 18-27. ISBN 80-8050-163-7.
- TOMAN, Jaroslav. *Cesty současné literatury pro děti a mládež: tradičnost - inovace. 1. vydání.* Slavkov u Brna: BM Typo, 2003. Česká autorská pohádka devadesátých let 20. století, s. 76. Ladění. ISBN 80-903339-0-7, s. 47.
- ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 171 s. ISBN 807367095x.
- http://theses.cz/id/mqnpa/autorska_pohadka_v_soucasne_ceske_literature_pro_deti.pdf
- http://is.muni.cz/th/174277/pedf_b/bakalarka -- komplet.pdf
- <http://www.pavelcech.wz.cz/aknihy.html>